

BELAĞATA GİRİŞ

1

MEÂNÎ İLMİ

Arapça; bir din dili olarak Allah Teâlâ tarafından seçilmiştir. Allah Teâlâ kullarına mesajını bu dille bildirmiştir. Dolayısıyla bu dilin, Müslümanlar için diğer dillerden çok farklı bir yeri vardır.

Arapça; gerek kelime yapısı ve türetimi, gerekse de cümle kuruluşu ve diğer sayısız sanatlar bakımından çok zengin olmanın yanında az sözle çok mana ifade edebilme gücüne de sahip ender lisanlardan biridir. Bunun için Araplar, dilleri ve insanları Arabi ve A'cemi diye ikiye ayırırlar. *Arabi*; meramını en güzel şekilde anlatabilendir. *Acemi* ise düzgün konuşamayan, ne demek istediği tam olarak anlaşılamayan demektir.

Arapça'da birçok ilim ve sanat vardır. Yüzlerce edebi sanat ve üslub olduğu söylenir. Bunların hepsinin de özel bir önemi, faydası, rolü ve güzelliği vardır. Bunun yanında her ilmin kendine mahsus bir amacı vardır. Bu ilimler birbirini tamamlayıcı özelliğe de sahiptir. Bazılarının arasında sıkı ilişkiler vardır. Bunlardan bazıları birbirinden doğar. Nahiv ve sarf ilmi arasında, lügat ile fıkıh ilmi arasında ve beyan ile belağat ilimleri arasında da böyle sıkı bir ilişki vardır. İşte bütün bu özellikler sayesinde ki Arapça; anlatılmak istenen, murad edilen mananın hiçbir yanlış anlamaya mahal vermeyecek şekilde açıkça anlaşılmasına imkan tanır.

Bunun yanında Belağat İlimleri'nin insan üzerindeki etkileri; ister fiziksel ister psikolojik olsun hemen görülür. Bunlar insanın dini, dünyevi ve siyasi hayatını etkiler. Bunun için "Beyan, helal sihirdir" derler.

Belağat; mütekellimin iyi kullanabilmesi durumunda muhatabının kalbini delip geçer, kendine esir eder. İnsanların para vererek köle satın alması gibi; iyi bir hatip de muhatabını satın alır.

İhsan; sıkıntıları gidermek, yedirmek, içirmek, giydirmekse; Belağat da akılları ikna eden, kalpleri mutmain eyleyen, sayısız lütuflarla faydalandıran bir ilimdir.

İşte böyle özellikleri barındıran Arapça ile nazil olan Kur'ân-ı Kerim, Allah kelamı olması hasebiyle kazandığı diğer özelliklerle belağatın zirvesindedir. Bunlardan bazılarını şöyle değinebiliriz:

- Yirmi üç yılda bölüm bölüm nazil olmasına rağmen âyetler ve sureler arasında mükemmel bir anlam birliği ve her açıdan uyum vardır.
- O zamana dek Arapların kullandığı her çeşit üslubdan farklıdır. Ne nesir ne de nazım olmayan kendine özgü, farklı bir üsluba sahiptir.
- Kelimelerinde ve âyetlerinde lafız-mana birliği ve kendine has bir musiki vardır.
- Anlatılmak istenen manaya ve muhatabın durumuna en uygun kelimeler seçilmiş olmasının yanında, bu kelimelerin sayısı da manaya tamamiyle münasibdir.
- Anlatılan konu her ne ise (kıssa, cedel, münazara, öğüt, kıyamet halleri, kainat, vs.) ona uygun edebi sanatlar tercih edilmiştir.

- İlmî seviyeleri ve yaşadıkları çağlar birbirinden farklı olan bütün insanlığa aynı anda hitap edebilir.
- Modern kitap üslubunda olmamakla beraber son derece etkileyicidir.
- Akıl ve duygulara aynı anda hitap eder.

Din dili, muhatablarının konuyu iyice anlaması ve kendisinden istenen fiilleri yerine getirebilmesi, yasaklanan fiillerden uzak durabilmesi için hem etkileyici hem açık olmak zorundadır.

İşte bu sayılanlar dolayısıyla Allah Teâlâ'nın son Kitabı Kur'ân-ı Kerim'i hakkıyla anlayabilmek, onunla irtibat kurabilmek, emir ve nehiyelerine gönülden boyun eğebilmek için vakıf olunması gerekli olan ilimlerden biri de Belağat'ın bir şubesi olan Meanî İlmî'dir. Bu ilim, adından da kolayca anlaşılacağı gibi manalar ilmidir. Yani, manalarla ilgilenir, dolayısıyla da manayı etkileyen her şeyi kapsar. Anlatılmak istenen manaya göre kelimelerin seçimi, cümledeki dizilişi, cümledeki ilave unsurlarla ilgilenir. Bu nedenle nahivle de yakından ilgilidir. Burada konu nahiv olmadığı için nahiv konuları anlatılmamıştır. Okuyucu zorlandığı yerlerde ilgili nahiv konusunu başka kitaplardan araştırmalı, eksikliğini tamamlamalıdır. Böylece konuları daha iyi anlayabilir.

MEANİ İLMİ KISA ÖZETİ

FESAHAT ve BELAĞAT: Fesahat; sözün açık ve anlaşılır olmakla beraber, telaffuzunun kolay ve akıcı olması, kulağa da hoş gelmesi demektir.

Bir kelimenin fasih olabilmesi için şu üç kusurdan beri olması gerekir:

1. Tenafüru'l-huruf: Konuşurken dile ağır gelen ve telaffuzu zor olan harflerin bir kelimedede bulunmasıdır.
2. Garabet: Kelimenin vaz edildiği manaya delaletinin kapalı ve herkes tarafından kolayca anlaşılabilir olması demektir.
3. Muhalefetü'l-kıyas: Kelimenin lugat kaidelerine aykırı olmasıdır.

Kelamın fasih olması için aşağıdaki kusurlardan beri olması gerekir:

- Tenafüru-l kelimat,
- Da'f-u te'lif,
- Ta'kid,
- Çok tekrar,
- Zincirleme isim tamlaması.

Belağat; kelamın mukteza-yı hale uygun olmasıdır.

Üslub; yerine ve zamanına göre ifade edilen kelimelerin şekline denir. Üç farklı üslub vardır:

1. Hitabi Üslub,
2. İlmî Üslub,
3. Edebi Üslub.

İSNAD:

Bir fiil, hal veya sıfatı bir şeye nisbet etmeye isnad denir. İsnadın rükünleri müsned, müsnedün ileyh ve müteallıktır. İsnad iki çeşittir:

- Haber: Bir konuda olumlu ya da olumsuz haber veren ve zata bakımından doğru veya yalan ihtimali olan sözdür. Dolayısıyla sıdkı haber veya kizbi haber olur.

- İnşa: Bir haber vermeyen, bir şeyin yapılmasını ya da yapılmamasını isteyen ve zata itibarıyla doğru veya yalan ihtimali olmayan sözdür.

HABER:

- Haber isim, ya da fiil cümlesi şeklinde olur.
- İsim cümlesi; asıl olarak sübut ifade eder. Bazı karinelerle istimrar ifade eder. Haberi fiil cümlesi olursa, teceddüd ifade eder.
- Fiil cümlesi; asıl olarak hudus ve zamana delalet eder. Muzari fiil bunun yanında teceddüd ve bazı karinelerle teceddüdi istimrar ifade eder.
- Haberi isnad aslında, muktezayı zahire uygun olarak iki amaçla gelir:
- Mütekellim; konu hakkında bilgisi olmayan muhataba bir haber verir; buna faide-i haber denir. (Üstadın talebeye ders anlatması.)
- Mütekellim; muhatabın bildiği bir konuyu kendisinin de bildiğini ifade etmek için bir söz söyler; buna da lazım-ı faide-i haber denir. (Talebenin üstada ders anlatması.)

Ancak kelam; bu amaçların dışında; muktezayı zahirin hilafına da gelebilir. Bu durumda lüzumiyet alakasıyla mecazi mürsel mürekkeb olur. Bunların geliş amaçları da aşağıdakiler gibidir:

1. Tenşid (harekete geçirmek),
2. Tahassür ve teessüf,
3. Zafiyetini ve halinin kötülüğünü izhar,
4. Tevbih (Azarlama, kınama),
5. İstirham ve isti'taf,
6. İzharu-l ferah,
7. Mertebeler arasını hatırlatma,
8. Vaaz,
9. Fahr,
10. Dua,
11. Beddua,
12. Emir.

- Haberi isnadı iki açıdan inceleyebiliriz:

- Tekidli veya tekidsiz olabilir.

- Hakikat-ı akli veya Mecaz-ı akli şeklinde olur.

- Muhatabın üç hali vardır. Kalam buna göre üç şekilde gelir:
  - İbtidai Kalam,
  - Talebi Kalam,
  - İnkari Kalam.

Muhatabın bu hallerine uygun olması için kalam;

- Ya tekidli ya da tekidsiz olur.

- İsnad da hakiki veya mecazi olur.

- Tekid edatlarını şöyle sıralayabiliriz:
  - لَٰكِنَّ ve اِنَّ; اِنَّ,
  - İbtida ل ا,
  - Kasem harfleri: و، ب، ت،
  - Fasil zamiri,
  - Şart edatı olan اَمَّا،
  - Tenbih harfi اَلَا ve اَمَّا،
  - Zaid harfler: “مِنْ” nin haberinin başına gelen ب، nefi’den sonra gelen اِنَّ، zarfiyye için olan لَمَّا dan sonra gelen اَنْ velam،
  - قد harfi,
  - سوف ve س harfleri,
  - لِن،
  - Tekid اِنَّ،
  - Nefiy harfinin tekrarı,
  - اِنَّمَا.
  - Manevi tekid harfleri: اَكْلًا، كَلَّمًا، جَمِيعًا،
  - Nehiy harfi ve اِلَّا،
  - Mefulu mutlak,
  - Medih ve zem fiilleri.
- Tekid yolları şunlardır:

- Tekid için iki yol vardır. Birincisi tekid ifade eden lafızlarla, ikincisi ise cümlenin terkihiyle olur.

- Tekid lafızlarının bir kısmı اِنَّ، اَنْ، لَٰكِنَّ، ضمير الفصل، س، سوف، لِن، bir kısmı ise اِنَّ، اَنْ، isim cümlesine, bir kısmı ise اِنَّ، اَنْ، fiil cümlesine mahsustur. Kasem ve bazı zaid harfler ise her ikisine de dahil olabilir.

- Cümle birden fazla tekid lafzıyla ve uslubuyla pekiştirilebilir. İsim cümlesi, kasem، اِنَّ ve ل gibi. Bu; makama göre değişir.

- Tekid; cümlenin bir cüzü, yani müsnedün ileyh veya müsned için değildir. Hüküm ve nisbet pekiştirilir. Yani اِنَّ اَلجِهَادَ فَرَضَ وَاللّٰهُ اِنَّ اَلجِهَادَ فَرَضَ dediğimiz zaman; müsnedün ileyh olan اَلجِهَاد kelimesini tekid etmiş olmayız. Çünkü eğer onu tekid etmek isteseydik اَلجِهَاد نَفْسِه derdik. Yine aynı şekilde müsned olan اَلجِهَاد kelimesini tekid etmiş olmayız. Çünkü eğer onu tekid etmek isteseydik، اَلجِهَاد نَفْسِه derdik. Burada cihadın farz olduğu cümlesi, yani hükmü tekid edilmiştir.

- اِنَّ harfinin tekid yanında cümlede geldiği diğer manaları şöyle özetleyebiliriz:

- Cümleyi öncesine bağlar.

- Şan ve kıssa zamiri ancak اِنَّ ile gelir ve kelama zerafet kazandırır.

- Mübteda nekire olursa; ona hazırlık olması ve uygunluk için başına اِنَّ gelir.

- Habere ihtiyaç kalmayıp, sözü kısaltmak için gelir.
- Ta'lil ifade eder.
- Bazen ف harfinin bulunması gereken yere; onun yerine إِنَّ gelir.
- Bir soruya cevap verilirken çoğunlukla, cümlenin başında إِنَّ bulunur.
- Mütakellim yanlış bir zanna kapıldığını ifade etmek istediği zaman إِنَّ kullanır.
  - Kalam, bazı sebeplerle muktezayı zahire uygun olarak gelmez:
- Zihni boş olan muhatab, mütereddid menziline konur ve kalam tekid edilir.
- Üzerinde inkar alametleri görünmesi sebebiyle gayrı münkir, münkir makamına konur ve kalam iki veya daha fazla edatla tekid edilir.
- Eğer aklını kullanırsa inkarından vazgeçeceği bir durum söz konusu olursa münkir, gayr-ı münkir makamına konur ve kalam tekidsiz gelir.
- Kalam bazen mütakellimin hali dolayısıyla tekid edilir. (Bu haller; habere inanamaması, çok etkilenmesi, muhatabın nefsinde yerleştirmek istemesi veya haberin garabeti olabilir.)
  - Kalamda kelimeler ya hakiki ya da mecazi manalarında kullanılırlar.
- Hakiki manalar Meani İlmi'nin konusudur.
- Mecazi manalar Beyan İlmi'nin konusudur.
- Bazen kelimeler hakiki manalarında kullanıldıkları halde hakiki fail veya mefullerine isnad edilmezler. Buna "mecazi isnad" denir ve Meani İlmi konuları içinde incelenirler.
  - Mecazi isnadın alakaları:
    - Faile isnad
    - Mefule isnad
    - Masdara isnad
    - Zamana isnad
    - Mekana isnad
    - Sebebe isnad
    - Cinse isnad
    - Azaya isnad
    - Hakiki faile yakınlığı olan bir şeye isnaddir.
    - Mecazi isnadın nisbetleri:
- İzafet
- İcra
- Vasıf
- Mübteda ve haber arasındaki nisbettir.

Mecazın karinesi olması gerekir. Aksi halde lafız hakikate hamledilir. Bu karine;

- Lafzi,

- Manevi,
  - Adeten veya örfen muhal olabilir.
  - Mütakellimin muvahhid olması olabilir.

Mecazi isnad iki rüknü açısından dört bölümde incelenir:

- Her ikisi de hakikat
- Her ikisi de mecaz
- Müsned hakikat, müsnedün ileyh mecaz
- Müsned mecaz, müsnedün ileyh hakikat.

İNŞA:

Talebi ve gayrı talebi olarak iki başlıkta incelenir. Gayrı talebi inşa Meani İlmi'nin ilgi alanına girmez. Talebi inşa'ya emir, nehiy, temenni, istifham ve nida kalıpları girer.

- Emir için dört siga vardır:

- Emir fiil,
- Emir ۱ ile gelen muzari fiil,
- Emir manasına gelen fiil isim,
- Emir fiili yerine kullanılan masdar.

Ancak siyak ve karinelerin delaletiyle emir; bu manadan çıkıp başka manalar ifade edebilir:

- İbahe,
- Tahyir,
- Tehdid,
- İrşad,
- İtibar,
- Devam,
- Taaccüb,
- Temenni,
- Dua,
- Taciz,
- İhane (Hor görmek) ve tahkir (aşağılamak),
- Tesviye,
- İkrâm,
- Mütakellimin halini tasvir etmek ve hayretini ifade etmek için gelebilir.

- İmtinan (Nimeti hatırlatmak),

- Muhatabın bir sıfatla vasıflanmasını teşvik için gelebilir.

- Nehiy de, siyak ve karinelere anlaşılan başka manalar ifade edebilir.

- İrşad:

- Tehdid:

- Tey'is (Ümitsiz bırakmak):

- Tevbih (Azarlamak):

- Tahkir:

- Dua:

- İltimas:

- Çirkin görmek ve korkutmak:

- Muhatabın bir sıfatla vasıflanmasını teşvik.

- Temenni: Husulu arzu edilmekle ve sevimle birlikte imkansız ya da ihtimali çok zayıf bir şeyin olmasını istemektir. Asıl harfi لَيْتَ dir.

Terecci: Husulu arzu edilen ve sevilen, imkan dahilinde olan bir şeyin istenmesidir. Asıl olarak iki harfi vardır: غَسَى و لَعَلَّ.

Ancak temennide mübalağa ifadesi için لَوْ، هَلَّا، لَوْلَا، لَوْ مَا harfleri de temenni için kullanılabilir.

- İstifham edatları; anlaşılacak istenen şey bakımından üçe ayrılır:

- Hüküm sorulan istifham: Buna tasdik sorusu denir.

- Müfred hakkında sorulan durum: Buna da tasavvur sorusu denir.

- ا ile hem tasdik hem tasavvur sorulabilir. هَلْ ile sadece tasdik sorulur. Diğer edatlarla da sadece tasavvur sorulur.

Hemzeyle hem tasdik hem tasavvur sorulabilir. Tasdik sorusundan sonra اَمْ gelirse bu munkatı اَمْ dir ve idrab manasındadır. Tasavvur sorusundan sonra muttasıl اَمْ gelir, bunu da muadil takip eder.

هَلْ ile sadece tasdik sorusu sorulur. Bundan sonra اَمْ gelirse munkatıdır. Basit ve mürekkep olarak ikiye ayrılır. Basit هَلْ ile bir şeyin varlığı, mürekkep هَلْ ile bir özelliğin varlığı sorulur.

İstifham harfleri siyaktan anlaşılan başka manalara da gelebilir. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

- Takrir,

- İnkâr,

*Azarlama için olan inkari istifham,

*Yalanlama için olan inkari istifham(Buna ibtali inkari istifham da denir).

- Gecikme manası,

- Bir şeyi çok uzak bulmak manası,

- Tehassür,

- Taaccüb,

- Muhatabın dalaletine tenbih,

- Korkutmak,

- Tehdid ve vaid,

- Emir ve teşvik,

- Nefiy,

- Nehiy,

- Teşvik,

- Tahkir,

- Tahakküm,

- Temenni,

- Tesviye.

- Nida, önemli bir şeyi haber vermek için bir seslenme şeklidir. Siyakdan anlaşılan başka manalara da gelir.

- Tehassür,

- Tenbih,

- İğra veya tahzir,

- İstiğase,

- Nudbe

- Taaccüb,

- Temenni,

- İhtisas.

- Bazen inşa üslubu haber, haber üslubu da inşa manasında olabilir. Bunun çeşitli sebepleri olabilir:

- Tefaul için,

- Edeben emir vermenin uygun görülmediği yerlerde inşa yerine haber gelebilir,
- Muhataba ne kadar istekli olduğunu izhar etmek için inşa yerine haber gelebilir,
- Vuku bulması için duyduğu hırsı izhar etmek için inşa yerine haber gelebilir.

ZİKİR:

- Müsnedün ileyhın zikrinin sebeplerini şöyle sıralayabiliriz:

- Aslolan zikredilmesi olduğu için zikredilir,
- İbarede bulunan karineye, ya da muhatabın anlayışına itimad zayıf olduğunda ihtiyaten,
- Zihinde yerleştirmek ve daha fazla izah için,
- Muhatabın kalın kafalı olduğuna tariz için,
- Olaya dikkat çekmek için,
- Tazim,
- Tahkir,
- Teberrük,
- Telezzüz,
- Sözü uzatmak için,
- Hüküm garib, alışılmadık olduğunda taaccüb için zikredilir.

- Müsnedin zikrinin belağı sebeplerini şöyle sıralayabiliriz:

- Karinenin delaletinin zayıflığı sebebiyle ihtiyaten,
- Muhatabın kalın kafalı olduğuna tariz için,
- Müsnedin, müsnedün ileyhe mahsus olduğunu ifade için,
- Muhatabı teşvik için,
- Teceddüd veya sübut ifadesi için,
- Muhatabı red için zikredilebilir. Buna daha fazla izah için de denebilir.
- Müsnedin şanına taaccüb için,
- Muhatabın dikkatsizliği sebebiyle zikredilebilir.

- Müteallıkların zikri: Her ne zaman bir şey zihinlerde yerleştirmek istenirse bu; ister zaman, ister mekan, ister hal olsun zikredilir. Ayrıca her ne zaman makam zikri gerektirirse, bu sebep keder, teşvik, tahrik vs ne olursa olsun müteallıklar zikredilebilir.

HAZİF:

- Müsnedün ileyh cümlelerin asıl rüknü olduğu için zikri asıldır. Bununla beraber hazfedildiği durumlar da vardır. Bunların en meşhurlarını şöyle sıralayabiliriz:

- Abes ve bıkkınlık veren zikirten sakınmak.

a) Bir sorunun cevabında müsnedün ileyh hazfedilir.

b) Şartın cevabının başına gelen ف harfinden sonra hazfedilir.

- Sözü uzatmamak için makam darlığı sebebiyle,

- Müsnedün ileyhin ne olduğu son derece açık olduğu zaman,

- Medih ve zem makamında,

- Mütekelim bir fırsatı kaçırmaktan korkuyorsa,

- Mütekellim; gerektiğinde inkar etme fırsatı olması için,

- Mütekellim, müsnedün ileyhi hakir gördüğü için,

- Genel olarak kullanım hazif şeklinde olduğu için,

*Haber نَعْم ve بُسْنِ nin mahsusu olduğu zaman hazfedilir.

*Haber; medih, yerme, şetm(kötüleme), şefkat ve acıma ifade eden bir sıfat olan müsnedün ileyh hazfedilir.

*Haber; fiilden naib masdar olduğu zaman müsnedün ileyh hazfedilir.

*Haber; kasemî çağrıştırıyorsa müsnedün ileyh hazfedilir.

- Muhatabın nazarının olaya yoğunlaşması için,

- Müsnedün ileyhin mertebesine hürmeten lisan günahkar addedilerek hazfedilir.

- Müsnedün ileyh gibi müsnedün zikri de asıldır. Hazfedilmesinin bazı sebeplerini şöyle sıralayabiliriz:

- Zikretmekte bir fayda yoksa,

- Önünde müsnele delalet eden bir cümle olursa,

- İhtisas ve hükmü takviye için,

- Bir sorunun cevabında,

- Abes sözden sakınmak için,

-Bazı örneklerde de hem müsnele, hem de müsnedün ileyhin hazfi olarak yorumlanabilecek hazifler olabilir.

- Müteallıkların hazif sebepleri:

- Fiili direk olarak faile bağlamak.

- Mübhem bir ifadeden sonra açıklamak için,

- Mübalağa ve umum ifadesi için,

- Mütekellimin belaği bir maksadı sebebiyle,

- Makam darlığı sebebiyle,
- Nesirde fasılaya, şiirde vezne riâyet için hazif yapılabilir.

TAKDİM:

- Müsnedün ileyhın takdimi asıldır. Bunun yanında ifade ettiği manalar:

- Teşvik,
- Tahsis ifadesi için takdim edilir. Bunun için müsnedün ileyhde iki şart bulunması gerekir:

*Haberin fiil olması,

*Müsnedün ileyhın nefiyden sonra gelmesi gerekir.

Bu şartlar da şu üç şekilde bulunabilir:

*Müsnedün ileyh nefiyden sonra gelir ve müsned de fiil olursa; bu takdim kesinlikle tahsis ifade eder.

*Nefiy harfi müsnedün ileyhden sonra gelir ve müsned fiil olursa bu terki; hükmü takviye ifade eder. Ancak bazı karineler vasıtasıyla tahsis de ifade edebilir.

*Müsnedün ileyh menfi olmaz ama müsned fiil olursa bu terki; Sa'd ve Dr. Fadıl Hasan Abbas'a göre yine tahsis ifade eder. Ancak Sekkaki bunun tahsis ifade etmediği görüşündedir.

Tekid gerektiren makamları Abdu'l-Kahir el-Cürcani şöyle sıralamıştır:

*Öncesinde münkirin inkarının bulunduğu yerler:

*Yalanlama ve davacının iddiasını inkar makamında:

*Aklın gereği, yapılanın tersi olduğu zaman:

*Haber alışılmışın dışında garib olduğu zaman:

*Vaad ve sorumluluk durumlarında:

*Medih ve övme makamında:

- Nekire müsnedün ileyhın takdimiyle; cinsin veya adedin tahsisi veya tekidi kastedilir.
- Umum ifadesi için müsned takdim edilebilir.
- Müsnedün ileyh **مِثْلُ** ve **غَيْرُ** kelimeleri olursa bunlarla tariz olmaksızın bir kinaye kastedilebilir.

- Müsnedin takdiminin delalet ettiği bazı manalar:

- Kasr ifade eder. - Müsnedin sıfat değil, haber olduğuna tenbih için takdim edilir.
- Teşvik ifadesi için takdim edilir.
- Uğurlu olduğunu göstermek için takdim olabilir.
- Elem ve sıkıntıyı izhar için takdim edilebilir.

- Mütelliklerin takdiminin ifade ettiği manalar:

- Tehir edilirse mananın bozulma ihtimali sebebiyle takdim edilebilir.
- Azamet ve ihtimam için,
- Maksadın ona aid olması durumunda,
- Zikredilen hale taaccüb ve tebkit(azarlama, kınama) için,
- İhtisas için,
- Nesirde fasılaya, şiirde vezne riâyet için,
- Mamul, inkar makamında olduğu zaman,
- Zamanda öncelik, illet ve sebep, mertebe, çağrıştırma, tazim, şeref, galebe ve çokluk, lafzın iştikakına riâyet, teşvik için takdim edilebilir.

TARİF:

Müsnedün ileyhın tarifi:

Müsnedün ileyhın zamirle marife olması:

- Makam mütellimin konuşma makamı olduğu zaman müsnedün ileyh mütellim zamiriyle gelir.
- Makam belirli birine muhatab makamıysa, müsnedün ileyh muhatab zamiri olarak gelir.
- Bazen muhatab belirsiz de olabilir. Bu hitabı işiten herkesi muhatab almak yani, bir nevi umum ifade etmek için muhatab zamiri gelebilir.
- Muhatab zamirinin gelişi esasen muhatabın karşıda olmasını gerektirse de bazen, karşıda değil ama kalpte ve zihinde hazır olan muhatab için de gelebilir.
- Ğaib zamiri ise bunlardan biraz farklıdır. Çünkü Ğaib zamirinden önce aid olduğu müsnedün ileyhın zikri geçmiş olmalıdır ki; kelam birbiriyle irtibatlı olsun.
- Bazen müsnedün ileyh sarahaten değil ama, manen geçmiş olur. Ya da hal karinesi vardır.
- Bazen de konu o kadar açıktır ki müsnedün ileyhın açıkça zikredilmesine gerek olmadan zamir gelir.
- Müsnedün ileyh; zamiri şan olarak da gelebilir. Bu durumda, garabete delalet eder.

Müsnedün ileyhın alem olması:

- Alem gelmesi muhatabın zihninde müsemmayı zatıyla canlandırmak için olabilir.
- Tazim veya tahkir için gelebilir. Bu; daha ziyade kinayeli lafızlarda olur. Cömert biri için “Ebû Hatem” demek gibi.
- Alemi zikretmekle teberrük ve telezzüz için olabilir. Yine Allah Teâlâ'nın veya peygamber isimlerinin zikredildiği âyetler buna örnek verilebilir.

- Kinaye olarak gelebilir. Bu isimlerin gelmesinden maksad; medih, teberrük, telezzüz veya zem olabilir.

Müsnedün ileyhin ismi işaret olması:

- En güzel şekilde temyiz etmek için:
- Muhataba tariz için gelebilir.
- Tazim için gelebilir.
- Yine yakınlık ve uzaklık için olan ismi işaretler tahkir için gelebilir.
- İsmi işaretle tarif kasdedilebilir. Kendisinden önce bir takım vasıflar varsa ve arkasından da elde edeceği şeyler zikrediliyorsa ismi işaret gelebilir. Bu durumda zikredilecek habere layık olduğuna tenbih vardır.
- Manevi bir şeyi, gözle görülür açık bir şey haline getirmek için ismi işaret gelebilir.
- Bir çok cümleyle anlatılacak bir şeyi kısaca anlatmak için de ismi işaret gelebilir.
- Cümleleri birbirine bağlamak için de gelebilir.

Müsnedün ileyhin ismi mevsulle marife olması:

- Marife vesilelerinden biri olduğu için,
- Tazim ve teşvik için,
- İşin ne kadar korkunç ve dehşetli olduğunu ifade etmek için,
- Muhatabı hatadan kurtarmak için,
- Kelamın geliş amacının muhatabın zihninde iyice yerleşmesi için,
- Zikri kerih görülen bir isim için,
- Arkadan gelen habere işaret veya ima için,
- Hidâyete rağbet ettirmek için, bahse konu olan kişinin adı zikredilmeyip, ismi mevsulle anlatılabilir.

Müsnedün ileyhin ۱ ile marife olması

Mana bakımından ۱ ikiye ayrılır:

a. Ahd için olan ۱ (Ahd-i harici)

Ahdi sarihi: İsmi daha önce açıkça geçen isimlere dahil olan ۱ dır.

Ahdi kinai: Daha önce açıkça zikredilmemekle beraber kinai olarak işaret edilmiş bir kelimenin başına gelen ۱ dır.

Ahdi ilmi: Zikri daha önce ne sarahaten, ne de kinâyeten geçmediği halde ۱ ile marife olarak gelen, ama muhatabın da kasdı anladığı durumlardır.

b) Cins için olan ۱

Cins (hakikat): Bununla cinsin hakikatı kastedilir.

Ahdi zihni: O cinsten mübhem bir ferd kastedilir.

İstiğrak:

a) **Hakiki:** Cinsin bütün fertlerini kapsar.

b) **Örfi:** Örfi olarak bütün fertleri kapsar.

Müsnedün ileyhin izafetle marife olması:

- Sözü kısaltmak ve veciz olması için,
- Tafsilatlı ifadenin imkansız olduğu yerlerde,
- Muzafın, muzafun ileyhin veya gayrının şanı için,
- İzafet tazim için geldiği gibi tahkir için de gelebilir.
- Şefkate teşvik için de gelebilir.

Müsnedin Tarifi:

- Haberin ﴿﴾ ile marife olması; kasrı hakiki ifade eder.
- Haberin ﴿﴾ ile marife olması; bu vasfın kemal derecede olduğunu ifade edebilir.
- Haberin ﴿﴾ ile marife olması; muhatab ya da herkes tarafından bilindiğine delalet edebilir.
- Haber tazim veya teşrif ifade eden bir kelimeye muzaf olursa; müsnedün ileyhin tazimine de delalet eder.
- Müsned; faydayı çoğaltmak, daha kamil bir hale getirmek için mevsuf veya izafet şeklinde gelebilir.

TENKİR

Müsnedün ileyhin tenkiri:

- Tarif edilmeksizin, belirsiz bir ferdi ifade etmek için,
- Müsnedün ileyhin tazimi için,
- Tahkir için,
- Aynı anda tazim ve tahkir ifadesi için,
- Teksir ifadesi için,
- Aynı anda teksir ve tazim ifadesi için,
- Takilil(azlık) ifadesi için,
- Özel bir nev olduğuna işaret için de olur.
- Müsnedün ileyhin fiile izafesi kerih görüldüğü için de nekire gelebilir.

Müsnedin tenkiri:

-Tefhim ve tazim ifadesi için,

-Tahkir ifadesi için olabilir.

KELAMIN MUKTEZAYI ZAHİRİN HİLAFINA OLMASI

Zamir yerine açık isim gelmesi:

-Nimetin kemalini ifade etmek ve tam olarak açıklamak için,

-İsmin muhatabın zihninde daha ziyade yerleşmesi için,

-Verilen emre sıkı sıkıya sarılmayı sağlamak için,

-Zahir ismin ifade ettiği vasfı göstermek için,

-Sıfatın asıl vaz edildiği manada olmaması sebebiyle olabilir.

Açık isim yerine zamir gelmesi:

-Övme ve yerme fiilleri,

-Şan ve kıssa zamirleri.

İltifat:

-Allah Teâlâ'nın ismi ğaib zamirden daha güçlüdür. Tazim ve tehvîl makamında bu tercih edilir. Telezzüz ve teberrük için de zahir isim gelebilir.

-Çoğul zamir, müfreden daha güçlüdür.

-Zihinde canlandırmanın daha etkili olması için mütekellim zamiri gelebilir.

-Muhatabı tahkir için ğaibe dönülür.

Kalb:

Kalp, cümlenin cüzlerinin yerini değiştirmektir. Bu durumda hüküm de buna göre değişir.

Tağlib:

Tağlib; birbirine benzer şeylerden birini zikredip, hükümde diğeriyle birleştirmektir.

Hakim üslubu:

Bu üslub; muhataba beklediği şeyi, ya da sorduğu sorunun cevabını değil, daha önemli ya da gerekli olduğuna tenbih için beklemediği bir şeyi söylemek, ya da cevabı vermek olarak tarif edilir.

Cümlenin şart edatlarıyla takyidi:

Müstakbelde şartın vukuu bulma ihtimali kuvvetliyse إذا; zayıfsa إن kullanılır.

Ama إذا yerine çoğunlukla إن gelir.

1. Azarlama ve kınama için,

2. Tariz için,

Şart fiili “in” mâzi fiilin başında da gelebilir. Bu durumda hâsıl olmamış bir şeyi hâsıl olmuş gibi göstermeyi, ya da fiilin gerçekleşmesi konusundaki şiddetli arzuyu ifade eder.

Şart edatı izâ da lafzen ve Mânen mâziye dahil olabilir. Bu da istimrâr ifade edebilir.

Bu iki şart edatı, sırf iki cümleyi bağlamak için de kullanılabilir.

ح harfi: Bu harf; aslen hem şartın hem de cezanın imkansız olduğu mazi için kullanılır. Ama muzâri fiile dâhil olup istimrâr ve muhâtabın zihninde olayı canlandırma arzusu ifade edebilir.

Fiillerin farklı kullanımı:

Gelecek zamanın farklı ifade şekilleri

1. Müstakbel; vukuunun kesinliğini ifade için maziyle ifade edilebilir.

2. Muzari, ismi faille ifade edilebilir.

3. Muzari; ismi mefulle ifade edilebilir.

Mazinin farklı ifade şekilleri

1- Mazi, heyetin zihinde canlandırılması kasdıyla muzari fiile ifade edilebilir.

2- Emir fiille, mazi veya muzari kastedilebilir.

KASIR:

-Kasır; olumsuz bir hükümle olumlu bir hükmü, tek bir cümlede kısaca ve tekidle ifade etme şeklidir.

-İki rüknü vardır: Maksur ve maksurun aleyh. Bunlardan maksur; başkasında değil, sadece bir varlıkta bulunduğu ifade edilen şeydir. Maksurun aleyh de; bu şeyin kendisinde bulunduğu varlığın adıdır.

-Kasır; maksurun hali itibarıyla iki kısımdır.

a. Kasr-ı sıfat ale-l mevsuf: Zikredilen sıfatın bu mevsuftan başkasında bulunmadığının ifade edildiği şekildir. Ama bu mevsufta başka vasıflar bulunabilir.

b. Kasr-ı mevsuf ale-s sıfat: Zikredilen mevsufta, bu sıfattan başka bir sıfat olmadığını ifade etmektir. Ama bu sıfat başka mevsuflarda bulunabilir.

-İzafi kasır bir şeye nisbetle yapılır. İzafi kasrın diğer bir alameti de, muhatabın durumuna göre kalp, tayin ve ifrad şekillerinin olmasıdır. Bu şekiller hakiki kasırda olmaz.

-Hakiki kasır ise, umuma nisbetle yapılır. Yani bir şeye tahsis edilen özellik hakikaten başka hiç bir şeyde bulunmaz.

-Kasr-ı sıfat ale-l mevsuf hakiki veya izafi olabilir ama, kasr-ı mevsuf ale-s sıfat sadece izafi olur. Çünkü bir mevsufta birden başka sıfat bulunmaması muhaldir.

-İzafi kasır; muhatabın itikadı(düşünce ve niyeti), hali açısından üç manada gelir:

1. Kalp kasır: Muhatab söylenen şeyin aksine inanıyorsa kasır bu manaya gelir.

2. Tayin kasrı: Muhatabın konu hakkında mütereddid olma durumunda kasır bu manaya gelir.

3. İfrad kasrı: Muhatab hükümde iki veya daha fazla ortak olduğuna inanıyorsa kasır, ifrad olur.

-Kasır için kullanılan başlıca lafızlar ve yapılar şunlardır:

1. Nefiy ve istisna harfi (إلا إنْ veya ما),
2. إِنَّمَا
3. Tehir olması gereken bir unsurun takdim olması
4. لَكِنَّ، بَلْ، لَ ile atıf.

-Bunların yanında aşağıdakiler de kasır yollarındandır:

1. Fasil zamiri,
2. Müsnedün ileyhın ال ile tarifi,
3. لَيْسَ غَيْرُ veya وَحْدَهُ، فَقَطْ، لا غَيْرُ lafızları.

-Kasır yollarının özellikleri:

1. Kasır nefiy ve istisna harfiyle yapıldıysa çoğunlukla maksurun aleyh istisna harfinden sonra gelir.
2. Kasır إِنَّمَا harfiyle yapıldıysa bu harften sonra maksur gelir.
3. Kasır لَ atıf harfiyle yapıldıysa maksurun aleyh hemen bu harften önceki kelimedir.
4. Kasır بَلْ veya لَكِنَّ atıf harfleriyle yapıldıysa maksurun aleyh bu harflerden sonra gelir.

-Kasır yolları arasındaki farklar:

إِنَّمَا ile; nefiy ve istisna şeklindeki kasırlar arasında kullanım açısından bir fark vardır.

1. إِنَّمَا ile yapılan kasırlarda muhatab konunun cahili değildir ve doğruluğuna itiraz etmiyordur, ya da bu konuma konulmuştur.
2. Nefiy ve istisna şeklindeki kasırlar ise; muhatabın kabul etmediği veya kuşku duyduğu konularda tercih edilir.

Nefiy ve istisna ile kasır ve إِنَّمَا edatıyla kasır arasında siyak açısından da bir fark vardır.

3. a) إِنَّمَا edatı ; siyakında açıkça veya zımnen bir sorunun olduğu âyetlerde cevap olarak gelir.

b) Nefiy ve istisna ile kasır çoğunlukla nefiy siyakında(sonrasında) gelir.

Kasır edat ve yollarının bir arada bulunması bazen caiz olur, bazen olmaz.

(لا، بل، لكن) atıf harfleriyle yapılan kasırlarda cümleler hem menfi hem de müsbet olur. Ama diğer kasır şekillerinde aslen sadece müsbet cümle bulunur. Olumsuzluk mefhumda vardır.

Takdim, fasıl zamiri, müsned ve müsnedün ileyhin ikisinin birden ya da bunlardan birinin ال ile marife olması şeklinde yapılan kasırlarda lafzi bir delil yoktur.

- Kasır şu kelimeler arasında yapılır:

- A. Haber mübteda arasında:
- B. Fiil cümlesinin cüzleri arasında kasır yapılabilir.

1. Fiil, faile kasredilirse kasr-ı sıfat ale-l mevsuf olur.
2. Fiil ile mefulu arasında:
3. Fail ile meful arasında:
4. Meful ile fail arasında:
5. Fail ile mefulun lieclihi arasında:
6. Fail ile zarf arasında:
7. Fail ile nev veya aded bildiren mefulu mutlak arasında:
8. Fail ile temyiz arasında:
9. Fail ile car-mecrur arasında:
10. Birinci meful ile ikinci meful arasında:
11. Hal sahibi ile hali arasında(Kasr-ı mevsuf ale-s sıfat):
12. Hal ile sahibi arasında(Kasr-ı sıfat ale-l mevsuf):
13. Temyiz ile mümeyyezi arasında:
14. Mümeyyez ile temyiz arasında:

-Belâğat alimleri kasır konusundaki sıfat ve mevsufun ayırd edici özelliklerini belirlemişlerdir.

1- Eğer kasır; isim cümlesinin iki rüknü arasındaysa ve mübteda, habere kasr edilmişse kasr-ı mevsuf ale-s sıfat olur.

2- Ancak haber; camid isim, mübteda da müştak olursa kasr-ı sıfat ale-l mevsuf olur.

CÜMLELERİN HALLERİ:

Fasıl ve vasıl:

- **Vasıl**, cümleleri و harfiyle ya da diğer atıf harfleriyle (ف، ثم، أو) birbirine bağlamak demektir.

- Vasıl için ya hükümde ortaklık ya da cihet-i camia gereklidir. Cihet-i camia akli, vehmi ya da hayali olabilir.

- Kelimelerin atfı:
  - Kelimeler birbirine irab uygunluğu sebebiyle atfedilir.
  - Tabiler ile matbuları arasına atıf harfi girmez.
  - Mana bakımından zıt olan sıfatlar birbirine و ile atfedilir. Zıt olmayanlar atfedilmez.
  - Kelimeler arasına atıf harfinin girmesi için; bu kelimeler birbirinden farklı olmalı, ancak bir hükümde ortak olmalıdır.
  - Sıfatlar arasında و atıf harfinin zikri, mevsufun bu sıfatla kemal manada vasıflandığını; ya da sıfat ve mevsufun sanki ayrı şeyler olduğu ve bir araya getirildiğini(cem edildiğini) ifade için; ya da sıfatın mevsufa şiddetle yapıştığını, ayrılmaz hale geldiğini ifade etmek için gelebilir.
  - Bunların dışında kelimelerin birbirine atfedilmesinde ve bu atıflardaki sıralamada bir çok incelikler bulunabilir.
- Cümlelerin atfı:
  1. İki cümlenin irabtan mahalli olması bakımından uyumlu olması
  2. İki cümlenin haber veya inşa olma bakımından uyumlu olmaları
    - a) İki cümlenin de lafzen ve manen haber olması
    - b) İki cümlenin de lafzen ve manen inşa olması
    - c) İki cümlenin de lafzen değil ama manen haber veya inşa olması
  3. Fasil yapıldığında yanlış anlaşılacak tam bir inkıta durumunda.

- **Fasıl**; cümleleri birbirine bağlamaksızın arka arkaya zikretmek demektir.

Cümleler arasında fasıl beş yerde gerekir.

1. Kemali ittisal(tekid, bedel, atfi beyan),
2. Kemali inkıta,
3. Şibhi kemali ittisal,
4. Şibhi kemali inkıta,
5. Vasıl için bir engel olan ve kemali ittisal ile kemali inkıta arasında bir hal durumunda.

- Cümleler arasında fasıl; aralarında kopmaz bir irtibat olması veya hiç bir irtibat olmaması durumunda yapılır. Bu iki durum arasında bulunan cümleler arasında ise vasıl yapılır.

İtnab, icaz, müsavat:

- **İtnab**: Kastedilen bir manayı, alışlagelmişden fazla kelimelerle ifade etmek demektir. Çeşitli sebepleri vardır:

1. İbhamdan sonra izah,

2. Umumdan sonra husus veya husustan sonra umumun zikri,

3. Tekrar,

4. İygal (Teşvik ve terğib için gelebilir)

5. Tezyil: Bir çok açıdan iygalden farklıdır:

a) İygal cümle olabilir de, olmayabilir de. Tezyil ise sadece cümle şeklinde olur.

b) İygal tekid ifade ettiği gibi başka manalar da ifade edebilir. Tezyil ise tekide mahsustur.

c) Tezyil kelamın sonunda olduğu gibi, arasında da olabilir. İygal ise sadece kelamın sonunda olur.

Tezyil iki şekilde olur:

- Mesel tarikinde olan teyil,
- Mesel tarikinde olmayan tezyil.

6. Tekmil(İhtiras),

7. Tetmim,

Tetmimin iygalden farkı:

- Tetmimin cümlede fazla olması şarttır. İygalde böyle bir şart yoktur.
- Tetmim, kelamın ortasında veya sonunda olabilir. İygal ise sadece kelamın sonunda yer alır.

Tetmimin tek milden farkı:

- Tekmil murad edilmeyen bir mana vehmini def içindir. Tetmim, belaği bir nükte içindir.
- Tetmimin cümlede fazla olması şarttır. Tek milden ise böyle bir şart yoktur.

8. İtiraz.

- **İcaz:** Lafzın manayı ifade etmek için gereğinden daha az olması durumudur.

İcaz-ı kasır: Tam bir cümleyle çok mana ifade etmek demektir.

İcaz-ı hazif: Bazı haziflerle birlikte az kelimeyle çok mana ifade etmek demektir.

- Kelimenin bir cüzü,
- Kelime,
- Cümle,
- Cümleler hazfedilebilir.

- **Müsavat:** Kastedilen bir manayı, bu manaya eşit miktardaki kelimeyle ifade etmek demektir.